

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У НІМЕЧЧИНІ

Приходько М.І., д. пед. наук, професор

Запорізький національний університет

У статті розглядаються особливості професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальний педагог, рівні підготовки.

Приходько Н. И. ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В ГЕРМАНИИ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассматриваются особенности профессиональной подготовки социальных педагогов в Германии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, социальный педагог, уровни подготовки.

Prichodko N.I. SOCIAL PEDAGOGUES PROFESSIONAL IN GERMANY / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

In the article to consider the professional training social pedagogues in Germany.

Key words: professional training, social pedagog, levels training.

Соціальний розвиток Німеччини у середині 60-х років ХХ століття був спрямований на створення суспільства високої продуктивності праці, яке ґрунтувалося б на кооперації всіх суспільних класів і груп. За такої ситуації державне замовлення педагогічній науці полягало в розробці й реалізації концепції «соціального на учіння». Таке завдання зумовлювало подальший поглиблений розвиток проблем соціального виховання і підготовку відповідних кадрів, працівників. Цій проблемі присвячена стаття автора.

Джерельну базу статті складають наукові роботи вітчизняних та німецьких дослідників: Н. Абашкіної, І. Зязюна, А. Кіктенко, С. Сисоевої, Н. Аролда (Н. Arold), А.В. Фішера (A.W. Fischer), П. Ріхтера (P. Richter), У. Шааршідта (U.S Schaarschidt), В. Шмідбанера (W. Schmidbaner) та інші.

Відомо, що термін «соціальна педагогіка» у 1850 році вперше застосував німецький педагог А. Дістервег (1790–1866 рр.). Основоположником соціальної педагогіки як науки є німецький філософ і соціолог Пауль Натовп (1854–1924 рр.). Він вважав, що предметом соціальної педагогіки є проблема інтеграції виховних сил суспільства з метою підвищення культурного рівня народу. Положення, сформульовані П. Натовпом, набули актуальності знову в Німеччині в кінці 60-х років ХХ ст. Перед навчально-виховними закладами ставилося завдання забезпечити оптимальний безконфліктний розвиток особистості, сформулювати у неї уміння налагодження позитивних взаємовідносин у соціальній групі.

Продовжуючи традиції історично шанованого в Німеччині соціально-педагогічного руху першої третини ХХ ст., сучасна соціальна педагогіка успадкувала від нього неоднорідність і багатоплановість концепцій. У кінці 70-х років тут намітилась тенденція до визначення соціальної педагогіки як педагогічно організованої системи громадської допомоги, необхідної підростаючому поколінню для його успішного включення в суспільне життя.

Отже, соціальні педагоги в Німеччині виконують надзвичайно важливу функцію.

Найбільш розвиненим напрямом соціальної педагогіки в Німеччині є педагогіка виробництва – галузь професійної педагогіки, яка досліджує проблеми професійного навчання. Проблематика, що розробляється в цій сфері, слугує практичним вимогам виробництва. Вони пов'язані з питаннями професійного визначення молоді, її професійної орієнтації, безпосереднього включення молодого покоління у світ праці, адаптації до умов виробництва.

Завданням соціальних педагогів є створення на виробництві сприятливого психологічного клімату, прийняттого стилю керівництва й управління, щоб кожний працівник відчував себе співучасником загальної справи, зацікавленим партнером.

На сьогоднішній день в Німеччині функціонує широко диференційована сфера соціально-педагогічної діяльності, що включає заклади для підтримки сімейного виховання, дитсадки, групи продовженого дня, виховання в дитбудинках та інтернатах, центри позашкільної дитячої й підліткової діяльності та ін.

Для успішного функціонування цієї багатоаспектної діяльності соціально-педагогічної сфери в Німеччині функціонує диференційована, ієрархічно упорядкована структура професійної підготовки кадрів соціальних педагогів чотирьох освітньо-професійних рівнів. Підготовка соціальних педагогів у Німеччині здійснюється на допрофесійному рівні, на рівні професійних училищ, на рівні середньої спеціальної освіти, на рівні вищої освіти:

- допрофесійну підготовку майбутні соціальні працівники в Німеччині одержують в основному, беручи участь у діяльності різних добровільних організацій: Червоний Хрест, організація католицької церкви Карітас.
- На рівні професійних училищ узагальнено розрізняють:
 - навчання у однорічній професійній школі для підготовки виховательок дитбудинків сімейного типу (термін навчання 1 рік);
 - навчання у професійному спеціалізованому училищі протягом двох років, що надає право працювати помічником вихователя у догляді за дітьми, а також право вступу до підвищеного спеціалізованого училища;
 - професійне навчання у підвищеному спеціальному училищі, що готує молодь до вступу у вищу спеціальну школу – ВСШ.
- На рівні середньої спеціальної освіти передбачається:
 - професійна підготовка вихователя, що здійснюється в середньому спеціальному навчальному закладі соціальної педагогіки.
- На рівні вищої освіти розрізняють:
 - підготовку соціальних педагогів у вищій спеціальній школі (ВСШ), термін навчання 4 роки;
 - підготовку соціальних педагогів на спеціальних факультетах університетів «соціальна педагогіка», які займатимуться викладацькою діяльністю у професійних школах соціально-педагогічної сфери (термін навчання 5 – 6 років).

Під час навчання в однорічній школі виховательок дитбудинків багато уваги приділяється формуванню світогляду слухачок, розширенню їхніх знань про світ. Вивчення суспільних предметів допомагає вихователькам краще орієнтуватися в суспільному і громадському житті, чіткіше визначати свою громадянську позицію. Завдяки цьому спілкування виховательки з дітьми має значний або й вирішальний вплив на процес формування у дітей громадянських установок та на заняття ними у майбутньому адекватної позиції у суспільстві.

Важливою передумовою успішної професійної підготовки виховательок для дитбудинків є система всебічного, психологічно обґрунтованого професійного відбору кандидаток на посаду виховательки, що включає докладне вивчення об'єктивних характеристик, тестування та практичну перевірку їхніх фахово-педагогічних, морально-психологічних і господарських якостей.

У підготовці виховательок для дитячих містечок одним з найважливіших елементів є поєднання теоретичного і практичного психолого-педагогічного навчання. Професійною складовою діяльності виховательки є навчність брати на себе відповідальність за виховання дітей, створювати навколо них атмосферу стабільності та захищеності [1]. Професійна складова виховательки має передбачати готовність до розв'язання чисельних проблем як побутового, так і суто педагогічного характеру. Тому процес професійної підготовки виховательок для дитбудинків – дитячих містечок відзначається високим ступенем практично-життєвої доцільності.

Вихователька в дитячому містечку є центральною постаттю виховного процесу, через те головним завданням її професійної підготовки є навчання творчого, відповідального, гуманного мислення і діяння при розв'язанні найрізноманітніших практичних проблем виховання.

У Німеччині функціонують також спеціалізовані професійні училища зі строком навчання 2 роки, які готують помічників фахівців по догляду за дітьми. До цих училищ вступають після закінчення 9-річної обов'язкової школи. Серед предметів, які повинні надати загально фахову підготовку, передбачається вивчення таких предметів: основи виховання, основи охорони здоров'я, бухгалтерський облік, основи домашнього господарства, основи харчування. Практичними заняттями зі спеціальності передбачається: методичне тренування, соціально-доглядова практика тренування по догляду за здоров'ям, художнє і ремісничє навчання, музика, виховання, рухові ігри, приготування їжі, догляд за квартирою і текстилем, робота з текстилем [2, с. 135].

Закінчення професійного спеціалізованого училища з підготовки помічників фахівців по догляду за дітьми надає також право навчатися за спеціальністю соціологія у підвищеному спеціальному училищі (строк навчання – 2 роки) – професійно-освітній школі, в якій готують молодь до вступу у вищу спеціальну школу – ВСШ соціальних педагогів.

Особливого значення в підготовці цих фахівців у Німеччині нині набуває комбінування навчальних спеціальностей. Останнім часом статистичні довідники зафіксували кількість студентів, які виявили бажання поєднати професію з соціального виховання та інших предметів [3, с. 197–214].

У 90-ті роки ХХ ст. для середніх спеціальних навчальних закладів з підготовки соціальних педагогів, а також для професійних училищ з соціальної роботи і охорони здоров'я (спеціальні вість – догляд за дітьми) були розроблені нові навчальні програми, які вирішили питання про предметне поєднання, яке вимагається і є доцільним у майбутньому при наданні цих професій.

Професійна підготовка в середніх спеціальних навчальних закладах соціальної педагогіки розглядається як широкомасштабна професійна підготовка. Поряд з традиційною підготовкою вихователки дитсадка в середньому спеціальному навчальному закладі соціальної педагогіки готують для таких сфер діяльності, як праця в групі продовженого дня, виховання в дитбудинку, підліткове опікунство, праця у сфері олігофренопедагогіки.

На рівні вищої освіти професійна підготовка соціальних педагогів у Німеччині з 1971 року здійснюється у вищих спеціальних школах тривалістю навчання 4 роки й розподілом на два або чотири семестри для оволодіння основами наук на чотири або шість семестрів для засвоєння предметів зі спеціальності, та на практичну підготовку, що здійснюється як супровід теоретичного навчання та упродовж однорічної практичної діяльності.

Більшість соціальних педагогів в Німеччині одержують вищу освіту. Підготовка соціальних педагогів у вишах Німеччини перебуває у відповідності до європейських тенденцій, разом з цим загальноєвропейські тенденції в Німеччині мають свою специфіку. Ця специфіка полягає в інтеграції, що знаходить вираження у поєднанні підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників на факультетах та у вищих школах соціального захисту, у створенні інтегративним предметів, курсів і форм навчання; у практичній спрямованості навчання, що знаходить вираження в наявності різного виду практик та проектного навчання; у наявності в структурі навчального процесу однофазового і двофазового типів навчання з переважанням двофазового, а також у поділі теоретичної фази на базове і основне навчання; у переважанні серед навчальних форм – проектів та семінарів.

Крім цього, професійна підготовка соціальних педагогів здійснюється в Німеччині і в декількох університетах. Загальна кількість факультетів і вищих шкіл, у яких готують соціальних педагогів у 1995 році, становила тут 82. Всього ж в Німеччині нараховується 355 вишів, серед них – 91 університет [4, с. 32].

Тривалість навчання у ВСШ – 6–8 семестрів, в університетах Німеччини – 8–12 семестрів. При зарахуванні до вищої спеціальної школи і до університету в Німеччині не вимагається складання вступних іспитів. Береться до уваги середній бал атестата, номер подання документів, кількість «семестрів чекання». Частина місць віддається абітурієнтам з психічними і фізичними відхиленнями. Деякі виші вимагають попереднього практичного досвіду (ВСШ Берлін, ВСШ Дортмунд) або проходження практики перед початком навчання для визначення професійної придатності (ВСШ Бохум).

Особливість навчання соціальних педагогів у Німеччині полягає також у тому, що тут здійснюється розмежування у підготовці спеціалістів для практичної і наукової сфер: практичних працівників готують у вищих спеціальних школах, а університети готують дипломованих спеціалістів з правом викладання у вишах і проведення наукових досліджень.

У вищій школі Німеччини акцент робиться на оволодіння в ході навчання професійною компетентністю, складовими якої є інструментальна, соціальна і рефлексивна компетентність. Під інструментальною компетентністю слід розуміти оволодіння уміннями і навичками, доведеними до автоматизму, а також професійними знаннями. Рефлексивна компетентність – це здатність (уміння) не втратити і не перекрутити власний розвиток у його своєрідності, інтегрувати його в професійну діяльність. Під соціальною компетентністю розуміють уміння настроювати на клієнтів з їх потребами, самостійно осмислювати ситуацію та її умови, не піддаючись її впливові. При оволодінні соціальною компетентністю необхідною є як емпатія, здатність адаптуватися до нових умов, так і рольова дистанція. Це означає, що у вищих школах Німеччини акцент робиться на розвиток адаптивних і аналітичних умінь і здібностей. Слід додати, що оволодіння названими компетентностями неможливе лише в ході навчання: воно продовжується і в процесі подальшої професійної діяльності. Це зумовлюється декількома причинами: традиція німецького менталітету – знайти себе до вступу у вищий навчальний заклад; престижність професії і неможливість відразу після закінчення гімназії / школи вступити до вишу через великий конкурс, приблизно один до п'яти; а також традиції, що склалися протягом ста років у сфері соціальної роботи / соціальної педагогіки. Традиція полягає в тому, що представник цієї професії повинен мати достатній життєвий досвід, досвід роботи у соціальній сфері, що особливо береться до уваги при прийомі на роботу. Німецькі абітурієнти мають в основному великий життєвий і професійний досвід: перед вступом на навчання вони часто змінювали декілька професій.

Зокрема, вік вступу німецьких абітурієнтів до вишів – 27 років. Серед німецьких студентів – 83% працювали перед вступом на навчання, 11% з них працювали соціальними педагогами/соціальними працівниками.

Дослідження предметів для майбутньої соціальної роботи у вишах Німеччини показує наявність таких тем, як професійний портрет соціального працівника, проблем клієнта, специфіка роботи з різними групами населення, методи соціальної роботи, починаючи з класичних методів індивідуальної, групової та об'єктивної роботи і закінчуючи більш сучасними групами методів: терапевтичними, соціально-психологічними [5].

Соціальна педагогіка в Німеччині, починаючи з 70-х років, намагалася відмежуватися від авторитарної на той час педагогіки як науки про виховання. З огляду на це, на соціальну педагогіку більший вплив, який продовжується й до сьогоднішнього дня, зробила соціологія. Так, нині вивчаються як провідні теми умови життя клієнтів, теорії і форми соціально-педагогічної діяльності, соціалізація і різні види відхилень, історичні і політичні умови соціально-педагогічної діяльності, її правові і соціально-адміністративні основи.

За проблематикою можливе співставлення програм підготовки в університетах. В університетах і педагогічних вищих школах Німеччини вивчається історія, теорія і методика педагогіки, порівняльна педагогіка та інтеркультурне виховання. У навчальних програмах і підручниках відчувається вплив соціальних наук. У рамках педагогіки вивчаються процеси соціалізації, їх дослідження, соціальна історія виховання.

Однією зі спеціальностей соціальної педагогіки в Німеччині є педагогіка ЗМІ або медіапедагогіка – педагогіка соціально-педагогічних засобів, які включають музику, літературу, театр, танець, пластику, гру, інформатику, відео, засоби масової інформації, фотографування. Цю спеціальність можна здобути в професійній академії, в університеті на факультеті комунікативних технологій (напрямо медіакультура) поряд з такими спеціальностями, як театральний, музичний, музейний педагог або педагог танцю.

Разом з цим, інтеграція медіапедагогіки з іншими галузями сприяє виникненню нових дисциплін – медіакультури, медіапсихології, медіаправа, медіаетики, що передбачає й підготовку за цими спеціальностями соціальних педагогів.

У ВСШ Німеччини і на факультетах соціального захисту, особливо в ході основної фази навчання, викладання здійснюється за інтегрованими курсами.

Особливий інтерес становить вивчення методів підготовки соціальних педагогів у Німеччині [6]. Вивчення спеціальної літератури з проблеми показує, що в процесі підготовки соціальних педагогів тут переважають методи бесіди, дискусії, самостійної роботи з книгою, робота в малих групах, рольові ігри. Особлива перевага надається дискусії, оскільки цей метод привчає самостійно мислити, формулювати власну точку зору і відстоювати її.

Щодо методу самостійної роботи з книгою, слід зазначити, що кожен виш в Німеччині має бібліотеку, великий обсяг літератури з соціальної роботи і соціальної педагогіки. Кожний курс семінарів у переліку занять має список книг, які студенти повинні прочитати перед початком курсу.

У ході семінарів і практичних занять у вишах Німеччини застосовуються рольові ігри, які розглядаються і як метод, і як соціально-педагогічний засіб. Курс «Ігри» є складовою частиною предмета «Педагогіка медій», що передбачає засвоєння студентами традиційних рухових, настільних, комунікативних ігор і створення нових.

У більшості вишів Німеччини популярним є метод роботи в малих групах, за якого студентська група (10–12 осіб) розділяється на мікрогрупи для виконання одного великого завдання або різних завдань, а потім, у процесі загального обговорення, підводяться підсумки і приймаються рішення.

Навчальним планом німецьких вишів передбачається значний обсяг самостійної роботи студентів. У Німеччині її обсяг збільшується внаслідок порівняно невеликої кількості обов'язкових занять. Щотижневе навантаження німецьких студентів становить 18 – 20 годин на тиждень.

Форми контролю результатів навчання у вишах Німеччини – це заліки, іспити, реферати, письмові звіти про практику, написання курсових і дипломних робіт. Разом з цим у вищих навчальних закладах Німеччини є особливість у прийомі заліків. Зокрема, заліки у вишах Німеччини приймають у трьох формах: письмова домашня робота, усна відповідь, письмова відповідь в аудиторії.

Іспити можуть проходити в письмовій та усній формі, причому з усіх предметів, у залежності від рішення деканату. За весь час навчання у вишах Німеччини кількість іспитів становить від 2 до 10. Часто студенти повинні скласти дипломний передіспит після закінчення базової фази навчання і дипломний іспит – після основної фази, а також пройти співбесіду за результатами «року професійного визнання».

На написання дипломної роботи по темі спеціалізації і на підготовку до її захисту в німецьких вишах відводиться цілий семестр.

Важливо також розглянути співвідношення теоретичного навчання і практики у вишах Німеччини. Оскільки навчання у вищих спеціальних школах Німеччини практично орієнтоване, то майбутні

соціальні педагоги повинні пройти декілька видів практики: допрофесійну, вступну, спеціалізовану в ході основного навчання, а також професійну практику або рік «професійного визнання». Практика може супроводжувати теоретичне навчання, наприклад, у ході проектного навчання або бути неперервною (блок-практика). У цілому на практику відводиться 12–18 місяців, включно і професійну, тобто в цілому це складає від 30 до 50% всього навчального часу.

«Рік професійного визнання» – вид практики, що має місце в більшості вишів Німеччини. Протягом цього року студенти працюють під керівництвом досвідченого практика за неповну оплату. Професійна практика відіграє роль перевірки знань і умінь студентів, а також завершального вибору спеціалізації. Як правило, після закінчення практики професійного визнання випускник залишається працювати на цьому ж місці, за умови наявності вакансії і бажання випускника.

Після закінчення вищої спеціальної школи видається державний сертифікат з правом працювати у державних закладах.

Академічну освіту соціальні працівники і соціальні педагоги можуть одержати в університетах. В університеті можна одержати ступінь магістра, доктора наук, хабілітованого доктора наук, але не у сфері соціальної педагогіки і соціальної роботи, а у сферах філософії, соціології, педагогіки, політики. Навчання в університеті не надає права працювати в державних практичних закладах, але надає право викладання у виші. Зростання ролі наукових досліджень безпосередньо пов'язане з академізацією освіти. Наукові дослідження, що проводяться у цій сфері, мають прикладний характер, їх проводять в університетах, які мають для цього достатню кількість наукового персоналу і засобів.

Усе вищесказане дає підстави зробити висновок, що професійна підготовка соціальних педагогів у Німеччині здійснюється на досить високому рівні. Це дає можливість сучасним соціальним педагогам робити істотний внесок у систему соціального виховання. Потребують подальшого аналізу освітньо-професійні та кваліфікаційні програми професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kinder – und Jugendhilfe im SOS – Kinderdorf «Saar». – Munchen. – Hrsg.: Socialpadagogisches Institut des SOS – Kinderdorf. – 1988. – 55 s.
2. Bericht uber die Verbesserung der Sekundarbildung: Politik, Ziele, Struktuzen, Inhalt und Methoden. – Geneva. – December 1986. – 157 S., s. 135, 141.
3. Holtershinken D. Zur Situation des Studienanges der beruflichen Fachrichtung Sozialpadagogik // Bader R., Patzold G (Hrsg). Lehrerbildung im Spannungsfeld von Wissenschaft und Beruf. – Bochum: Universitatsverlag Dr. N. Brockmeyer. – 1995. – S. 197 – 214, S. 197 – 214.
4. «Deutschland». – 2003. – №5. – S.32.
5. Studien – Prüfungs – und Ausbildungsplane. Ausbildungsbereich SOZIALWESEN// Berufsakademie Baden – Wurtemberg. – 1993. – 234 s.
6. Badry G., Buchka M., Knapp R. Padagogik Grundlagen und Arbeitsfelder. – Berlin. – Luchterhand. – 1992. – 389 s.

УДК 378.147.111:378.6:63

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В АГРАРНИХ ВНЗ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Резунова О.С., викладач

Дніпропетровський державний аграрний університет

У статті проаналізовано й досліджено стан та рівень вивченості методологічних і теоретичних основ дистанційного навчання; описано низку характеристик, притаманних лише дистанційному навчанню; виявлено переваги та недоліки застосування дистанційного навчання в аграрних ВНЗ.

Ключові слова: дистанційне навчання, аграрна освіта.